

ВИХОВАННЯ ЦНОТЛИВОСТІ З ПОЗИЦІЇ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В. ЗЕНЬКОВСЬКОГО

Стаття присвячена розумінню виховання цнотливості з позиції християнської педагогіки В. Зеньковського. Розглянуто погляд вченого на значення цнотливості для тілесного та духовного життя підлітка, а також роль сім'ї в релігійному вихованні.

Ключові слова: виховання цнотливості, християнська педагогіка.

У наш час у літературі, газетах і журналах, у театрі й кіно питання статі посідають одне з важливих місць. Щодо цього слова В. Зеньковського, сказані кілька десятиліть тому, сьогодні як ніколи мають актуальність: “Реклами й оголошення прагнуть збудити статеву свідомість, драгують її [людину], і від цього не укритися. Без перебільшення можна сказати, що молоде покоління нині більше, ніж абиколи, приречене на те, щоб бути втягненим в ту нездорову статеву напруженість, яка характерна для нашого часу. Якщо правильним є те, що стать завжди мучила людей, то нині вона мучить їх з особливою силою; у всякому разі, без кінця турбує й давить. Саме тому й важливо допомогти молоді розібратися в цій сфері, допомогти знайти правильний шлях у житті” [1, с. 3].

Із цією метою В. Зеньковський опублікував твір під назвою “На порозі зрілості”, призначений для підлітків і юнаків. Автор був переконаний у можливості цнотливого виховання молоді, яке, не “пригнічуючи й не спотворюючи жодного природнього руху, може разом з тим забезпечити здоровіший розвиток усіх сил у людині, може організувати внутрішню рівновагу в душі” [1, с. 5].

Виникає питання, чому сфера статі людини таїть у собі стільки небезпек, тоді як інші функції зазвичай розвиваються нормально. Автор пояснює це тим, що у сфері статі тіло й душа людини, дуже глибоко й таємничо пов'язані між собою, тому відбувається їхній взаємний вплив один на одного [1, с. 5]. Підтвердження цьому він знаходить у християнському вченні.

Мета статті – розглянути погляди вченого на значення цнотливості для тілесного та духовного життя підлітка, а також роль сім'ї в релігійному вихованні.

Християнство не тільки сприяє гуманізації стосунків між чоловіком і жінкою, одухотворяє їх, а й високо підносить ідею невинності й тілесної чистоти людини. Поняття про невинність у християнстві зовсім не суперечить шлюбу, а є ніби паралельним шляхом руху людини до Бога. Християнство закликає людину насамперед до цнотливого життя як у шлюбі, так і на самоті.

Фізична чистота вважається найціннішою підмогою для життєвого розвитку особистості, є для людини найбільшим благом, джерелом духовної сили й міцності. Простеживши основні шаблі розвитку статі людини, В. Зеньковський доходить висновку, що в людському естві в період дозрі-

вання відбувається свого роду поділ: з одного боку, зосереджена сексуальність, що включає чисто тілесну функцію статі, а з іншого – ерос, тобто духовне шукання любові, що опромінює душу поетичною мрією про улюблену істоту [1, с. 10].

Єдність душі людини вимагає і єдності цих двох боків прояву статі – у цьому полягає закон цілісності. Однак спочатку вони розвиваються окремо. Потреба любові нерідко переживається підлітком в ідеалізації улюбленої істоти. У чому, на думку В. Зеньковського, полягає величезне творче значення переживань любові [1, с. 13]. Коли в серці людини зароджується кохання, то той, до кого спрямоване серце, увесь світиться якимось саявом. Усе у світі відступає на задній план, стає другорядним, душа цілком занурена у споглядання улюбленої істоти [1, с. 16]. В. Зеньковський загострює свою увагу на тому, що саме в поривах любові юна душа відчуває потребу вийти за межі своєї особистості, щоб досягти всецілого з'єднання з коханою людиною й тим самим знайти сенс свого існування [1, с. 17]. Це досягається тільки в сімейному союзі. Дошлюбне або позашлюбне статеве життя призводить до важких психологічних і духовних наслідків [1, с. 18].

На думку В. Зеньковського, життя в шлюбі має три сторони – біологічну, соціальну й духовну, які за нормальних умов утворюють цілісну єдність двох людей [1, с. 20]. Де немає цієї єдності, а виступає одна сторона, там немає й справжнього шлюбу.

Таємниця шлюбу воістину велика: дві людини, які жили до шлюбу своїм особистим життям, мали свої звички і погляди, побравшись, починають жити спільним життям. Величезною перешкодою для нормального сімейного життя може виявитися те, що в них уже були дошлюбні статеві стосунки. Навпаки, ті юнаки й дівчата, які одружуються чистими й цнотливими, вперше осягають таємницю тілесної єдності. Тонкість і чистота взаємної любові насичується від тілесного зближення, яке усе сильніше зміцнює почуття ніжності один щодо одного.

Таємниця родини – це таємниця духовної нескінченності. Найглибше значення тут має народження дітей, яке є входженням у сферу нескінченного буття. “Від покоління до покоління, – говорить В. Зеньковський, – від батьків до дітей, які у свій час також стануть батьками, тягнеться безперервна єдність людства” [1, с. 23]. Ця нескінченність наближає людину до іншої нескінченності, що освітила світлом наш світ, – до таємниці Святої Трійці. Завдяки родині можна наблизитися до цієї таємниці, до таємниці того, що Троїчне Буття Боже є водночас Єдністю. Саме в цьому контексті про родину говориться, що вона є “малою церквою”: у ній присутній Бог, родина стає клітинкою церковного організму [1, с. 23].

Під чернецтвом В. Зеньковський розуміє свідомий відхід від життя статі заради тілесної чистоти. “Цнотливість ченців, – пише він, – не принижує статі, а лише показує ще вище його нерозкрити святість. Не боротьба зі статтю становить зміст чернецтва, а боротьба із гріхом, і цнотливість, утримання від статевого життя є не мета, а засіб цієї боротьби”. Сутність

чернецтва полягає в подвигу розп'яття своєї плоті не із презирства до неї, а заради торжества духовного начала над плоттю в людині [1, с. 26].

У цьому вчений-педагог В. Зеньковський бачить завдання й шлюбного життя. “Шлюб – не тільки статеве життя – це великий і складний шлях, у якому є місце своїй цнотливості, своїй помірності” [1, с. 26]. У тих ролинах, де статеве життя посідає занадто велике місце, є небезпека відходу в сексуальність, тим самим виникає подвійність, властива юнацькому віку.

Вимоги гігієни й моралі збігаються з вимогами християнського життя – поза родиною не повинно бути жодного статевого життя. Щодо цього автор порушує питання: а як відбувається в реальності? І відразу визнає, що дійсність дає нам сумну картину зі зростаючим ослабленням сімейних відносин і занепадом родини [1, с. 28]. Але ж тільки родина є першим соціальним інститутом, що впливає на формування особистості дитини [2, с. 72]. Святий Ніл Мироточивий ще в XVI ст. пророкував, що перед кінцем світу “діти перевершать своєю розбещеністю й пороками дорослих”. А старець Паїсій Афонський стверджував, що “єдина цінність життя – це родина. Як тільки загине родина, загине й світ” [3, с. 46].

В. Зеньковський з гіркотою зауважує, що шлюб усе більше дискредитується в молодих поколіннях, у зв'язку із чим зростає культ позашлюбних зв'язків. Легковажне ставлення до статевого життя часом набуває форми деякої “ідеї”, вищої добірності [1, с. 29]. У цьому бувають іноді винні самі батьки. “Постійно доводиться зустрічатися з випадками, – говорить учений, – коли батьки говорять своїм синам, коли вони досягають відомого віку, що їм час “мати жінку” [1, с. 35].

На вступ юнаків на шлях дошлюбного статевого життя впливає сучасне мистецтво. Воно немов ставить перед собою мету розпалити статовий потяг у читача або глядача й розбестити його. Порушення сімейної вірності підноситься молодим людям як природня необхідність.

“До статі в собі, – звертається до молоді В. Зеньковський, – не можна ставитися легковажно, потрібно берегти її таємницю, шукати правильного влаштування її й боятися будь-якого перекручення або легковажної гри зі статтю” [1, с. 27]. Г. Честертон писав: “Статеве життя не можна прирівнювати до таких простих занять, як сон і їжа. Коли стать перестає бути слугою, вона миттєво стає деспотом. З тієї або іншої причини вона посідає особливе, не з чим не порівнянне місце в людському естві; нікому ще не вдалося обійтися без обмеження й очищення свого статевого життя” [4, с. 87–88].

Якщо фізична чистота й невинність втрачені, то повернути їх можна через щиросердечне каяття. Це надзвичайно важливий факт з погляду духовної гігієни й морального розвитку: гріхи, здійснені замолоду, часто через незнання й легкодумство, залишаються тяжким тягарем для людини. В. Зеньковський визнає глибоко шкідливою оману, що нібито немає прощення зробленим гріхам. Це приводить до того, що одні молоді люди впадають у відчай і перестають боротися зі своїми гріховними схильностями,

а в інших розвивається цинізм, і вони починають висміювати все світле й чисте, яке спостерігають навколо себе. Невідновна лише втрата фізичної чистоти, але чистота душі, відновлюються, якщо тільки людина кається у своїх гріхах. У цьому його порятунок від того, до чого привело невідання або легкодумство.

Виховання В. Зеньковський розуміє насамперед як виховання моральності, процес становлення цілісної особистості. Особистість у трактуванні мислителя є проявом абсолютного, божественного начала в природі людини, “сяйво образу Божого” у ньому, чим пояснюється неповторність і унікальність особистості.

Моральний розвиток людини є результатом самовиховання, а також мудрої педагогічної підтримки й благодатної допомоги Бога. Мета морального виховання може бути зрозуміла як досягнення морального ідеалу, знаходження особистістю морального здоров'я, моральної й, в остаточному підсумку, духовної цілісності. При цьому вищим моральним ідеалом є Боголюдина – Христос [5, с. 2].

Акцентуючи увагу на завданні виховання моральних почуттів у дитинстві, В. Зеньковський, проте, далекий від однобічного підходу до процесу морального розвитку. “Розвинута духовно людина, – пише В. Зеньковський, – не та, що тільки розуміє, але та, що правильно оцінює й правильно діє” [6, с. 38].

На думку педагога, дитина споконвічно стоїть на шляху морального розвитку, вона природно рухається до добра, до ідеалів. У ранньому дитинстві зло в душі дитини не посідає істотного місця, поняття добра й зла не дане ще дитині, вона не володіє ще волею.

У релігійному вихованні дитини родина посідає виняткове місце, вона є для неї є головним провідником релігійних почуттів. Родина є дійсно мала Церква, що зберігає в собі величезне багатство релігійних сил. Родина наповнює дитячі душі тим живильним матеріалом, який допомагає духовно зріти. Тому релігійне виховання в родині має головну силу й головний засіб – саму родину як живу релігійну реальність, що випромінює світло й тепло.

Важливим фактором морального становлення особистості в дитинстві В. Зеньковський вважав педагогічне середовище, а організувальний початок такого середовища – авторитет вихователя. Він застерігав від небезпеки виродження авторитету у сваволлю, у тиранію, відстоював дух любові й волі в організації шкільної справи [5, с. 4].

Вчитель – це, насамперед, мудрий наставник, духовно розвинутий, проникливий і гуманний, що прагне до гармонізації стосунків зі своїми учнями. Головний виховний засіб у його руках – любов до дітей, що йде із серця, проявом якої В. Зеньковський вважає турботу про їхній моральний розвиток.

Вирішення завдань морального виховання, на думку В. Зеньковського, забезпечується включенням дітей в індивідуальну творчу діяльність. Можливість для творчого самовираження відкривається дитині в грі, музичних заняттях, малюванні й ліпленні.

Висновки. Праці В. Зеньковського можна перечитувати, повертаючись до них не раз у години роздумів, сумнівів і перебуваючи в процесі пошуку шляхів виховання молодого покоління. Його педагогічна концепція є цінною для сучасної педагогічної теорії. Вона сповнена оптимізму й віри в духовні сили дитини.

Список використаної літератури

1. Зеньковский В. На пороге зрелости / В. Зеньковский. – М., 1991. – 48 с.
2. Елисеева Т.П. Роль семьи в развитии духовных основ общества / Т.П. Елисеева // Православие и школа на рубеже тысячелетий: опыт, проблемы, перспективы. – Мн. : НМЦентр., 2000. – С. 71–75.
3. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден. – М., 1987. – 46 с.
4. Честертон Г.К. Франциск Ассизский / Г.К. Честертон // Вопросы философии. – 1989. – № 1.
5. Гулюкина О.Н. Теоритические проблемы нравственного воспитания в педагогической концепции В.В. Зеньковского [Электронный ресурс] / О.Н. Гулюкина. – Режим доступа: <http://deptno.lipetskru/institute/npi/gul.htm>.
6. Зеньковский В. Педагогика / В. Зеньковский. – М., 1996. – 156 с.

Мищук М.В. Воспитание целомудрия з позиции христианской педагогики В. Зеньковского

Статья посвящена понятию воспитания целомудрия з позиции христианской педагогики В. Зеньковского. Рассмотрен взгляд ученого на значение целомудрия для телесной и духовной жизни подростка, а также роль семьи в религиозном воспитании.

Ключевые слова: воспитание целомудрия, христианская педагогика.

Mishchuk M. The upbringing of chastity in christian pedagogy Zenkovsky's

The article is devoted to the upbringing of chastity in the christian pedagogy of Zenkovsky. The scientist's point of view was analyzed about the importance of chastity for the physical and spiritual life of a grown-up, and also the importance of the family in the religious upbringing.

Key words: upbringing of chastity, christian pedagogy.